תנ״ך · אחרונים · חיד״א · נחל אשכול

נחל אשכול על אסתר

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

נחל אשכול על אסתר

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/נחל-אשכול-על-אסתר/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
פסוק א 5
פסוק ה 5
פסוק ז 6
פסוק י 6
פסוק יב 7
פסוק טז 7
פסוק יז 8
פסוק יט 8
פרק ב 9
פסוק א 9
פסוק ה 9
פסוק ז 10
פסוק י 10
פסוק יא 10
פסוק יז 11
פסוק כ 11
פסוק כב 11
פסוק כג 12
פרק ג 12
פסוק א 12
פסוק ד 12
פסוק ז 13
פסוק ח 13
פסוק יב 14
פסוק טו 15
פרק ד 15
פסוק א 15
פסוק ז 15
פסוק י 16
פסוק יד 17
פסוק טז 18
פרק ה 19
פסוק ג 19
פסוק ה 19
פסוק ט 19
פסוק יד 20
פרק ו 20
פסוק א 20
פסוק ב 20
פסוק ג 21
פסוק ד 21
פסוק י 22
פסוק יב 22
פסוק יג 22
פסוק יד 23
פרק ז 24
פסוק ד 24
פסוק ו 24
פסוק ח 24
פסוק ט 25
פסוק י 25
פרק ח 25
פסוק ה 25
פסוק טו 27
פסוק טז 27
פרק ט 28
פסוק א 28
פסוק ד 28
פסוק ט 28
פסוק טז 28
פסוק כא 28

פסוק כב 29
פסוק כג 30
פסוק כו 31
פסוק כט 32
פסוק לב 33
פרק י 33
פסוק א 33
פסוק ג 33

פרק א

פסוק א

ויהי בימי אחשורוש. יש לדקדק דהול"ל ויהי בימי המלך אחשורוש ורז"ל אמרו במדרש ויהי בימי לשון צער ושאלו מה צרה היתה שם להשמיד להרוג ולאבד. ויש לדקדק מה זו שאלה מה צרה היתה שם והדבר מפורסם. ותו רז"ל דרשו הוא אחשורוש שהרג אשתו בשביל אוהבו והרג אוהבו בשביל אשתו וצריך טעם למה פתח בראשית מאמר בזה. ואפשר במה שנודע דהקב"ה נתן הבחירה ביד האדם לעשות כרצונו אמנם זה באדם פשוט אך במלך כתיב לב מלך ביד ה' אל כל אשר יחפץ יטנו וע"ז יקשה דמצינו כמה מלכים השחיתו התעיבו כגון שאול שהרג כהני ה' וכן יואש לזכריה הנביא וכיוצא. ומלכי האומות יתר ע"כ מאד כמפורסם. ויראה דאם המלך חטא חטא גדול אז הונח למקרה ופגע ויהי' לו הבחירה כאחד האדם לבלעו להשחית. והכא אחשורוש ביטל בנין ביהמ"ק ולזה נחלקה מלכותו שהיה מולך בכל העולם ובסוף מלך על קכ"ז מדינות לבד כמשז"ל ולזה נסתלק ממנו הוד מלכות והי"ל הבחירה כאדם דעלמא ובהכי ניחא שעשה הקב"ה כל הענינים האלו ענין ושתי וענין אסתר והנמשך ומסתעף מזה להציל ישראל. ואם אחשורוש היה בבחינת לב מלך ביד ה' לא היה צריך לכל הסבובים האלה אלא יתן בלבו להרוג להמן הוא מעצמו ולא יצטרך לכל זה ואחר שיצטערו ישראל וישובו בלי שום סיבה יהרוג להמן אכן אחשורוש ניטל ממנו בחינת לב מלך ביד ה' והיה בעל בחירה. וז"ש ויהי בימי שהיה צרה גדולה שהמן הרע רצה לכלות ישראל וכי תימא לב מלך ביד ה' אל כל אשר יחפוץ יטנו לז"א אחשורוש הוא פשוט לענין זה כאינש דעלמא בעל בחירה. ולזה הוצרכו כל הסיבובים האלה הוא אחשורוש שהרג אשתו בשביל אוהבו והרג אוהבו בשביל אשתו. והטעם שניטלה תפארתו ולא נא' עליו לב מלך ביד ה' הטעם הוא חטא גדול בבנין הבית וה"ק המולך מהודו ועד כוש כל העולם ואח"כ נחלקה מלכותו ולא מלך אלא על קכ"ז מדינות כמשז"ל וע"ז היה בעל בחירה והוצרכו כל הענינים האלו. וז"ש רז"ל מה צרה היתה שם כלום היכן נרמזה בפ' זה ותי' להשמיד להרוג ולאבד כלו' דבאומרו אחשורוש גילה שהוא בעל בחירה וזו צרה שמה שגם הוא היה שונא לישראל יותר מהמן:

פסוק ה

לכל העם הנמצאים בשושן הבירה לכאו'. תיבת הנמצאים יתירה והל"ל לכל העם אשר בשושן. אך יבא על נכון למאן דאמר בפ"ק דמגילה דמלך פקח הי' דאשתהי משתה שושן

משום דהני שכיחי גבי' וז"ש ובמלאת הימים האלה עשה המלך גו' ונתן טעם הנמצאים בשושן דשכיחי גביה:

פסוק ז

והשקות בכלי זהב וגו'. שמעתי משם הרב מהר"ר אליהו גאליפפא המחבר ס' ידי אליהו ז"ל שפי' דהכונה והשקות בכלי זהב בכלי ביהמ"ק כמ"ש רז"ל. והשתא מתמה קרא דגבי בלשאצר שנשתמש בכלי ביהמ"ק כל אדם חזו היד שנשתלחה והיד כותבת מנא מנא כו' ובי' בלילא קטיל בלשאצר והכא רבים שתו בכלי ביהמ"ק וניצולו וז"ש וכלים מכלים שונים בתמיה אלו הכלים נשתנו מכלים של בלשצר לזה השיב הכתוב ויין מלכות רב כיד המלך כלו' ויין מלכות זה דעסיקנא בי' של אחשורוש הי' בו דבר גדול הריגת ושתי ששקול כמו יד המלך ששלח מלכו של עולם בזמן בלשאצר וז"ש רב כיד המלך עכ"ד. ולי ההדיוט אפשר כמ"ד הר' מהר"ש יפה בס' יפה ענף במגילת אסתר דף י' עמ"ש במד' מי גרם לבלשאצר שתשקע ביצתו מן העולם לא ע"י שנשתמש בכלי ביהמ"ק וז"ל אע"ג דכתיב מנה אלהיך מלכותך והשלמ' כו' מ"מ לא היה בלשאצר נאבד מן העולם אלא יורד מגדולתו ומלך כורש ומה שנהרג היה ע"י שנשתמש בכלי בהמ"ק והיינו דלא נאבד אחשורוש על כלי בהמ"ק כבלשאצר דע"י דבלשצר הי' מוכן לאבד המלכות בלא"ה אהני הא דכלים לאבדו אבל אחשורוש שלא היה מוכן לאבד המלכות לא נענש רק שנתערבבה שמחתו כו' ע"ש ואפשר דז"ש והשקות בכלי זהב כלי בה"מ וכלים מכלים שונים אתמהא אמאי בלשצר נהרג ולא נהרג אחשורוש לז"א ויין מלכות רב עדיין יש מלכות הרבה לאחשורוש כי"ד המלך רמז דמלך י"ד שנים:

פסוק י

ביום השביעי כטוב לב המלך ביין. ביום השביעי נשיא לבני אפרים כן הוא במסרה הביאה הרב עיר וקדיש הרשב"א הלוי בפירושו דף מ' ואפשר במ"ש רז"ל במדרש דצרת המן הי' בעבור מכירת יוסף. אמנם מתוך דיוסף הצדיק ע"ה מחל להם הרפואה קודם למכה דכשם שבזכות יוסף הקריב אפרים בשבת כמשאז"ל כן אירע ענין ושתי בשבת שהוא הכנה להצלת ישראל שתהרג ושתי ותמלוך אסתר ובאה התשועה על ידי אסתר ורז"ל אמרו או"ה אין להם טובה דכתיב וטוב לא יהיה כו' התיבון והכתיב כטוב לב המלך ביין א"ל כטוב ולא טוב אבל בישראל נאמר וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב. וצ"ב. ואפשר כי הנה א"ת מהסט"א ורובם רע רק יש בהם מעט הקדושה המחיה אותם וא"כ אין טובתם טובה כי טובת הרע אינה טובה. אבל ישראל שנשמתם קדושה ורובם טוב אז יצדק שם טובה וכמש"ה שמחים וטובי לב. ועוד אפשר קרוב לזה בסגנון אחר

דישראל כשיש להם טובה היא נמשכת מהקדושה כי מתגלים אורות הקדושה והשפיע בצחצחות והיו כמאירות ומשם ישתלשל על ישראל ומש"ה נקראת טובה משא"כ א"ה כשיש להם טובה נמשך מהסט"א בסוד אמלאה החרבה והיא מהעבירות ולכך אינה טובה. ואתה תחזה דטובתם יש צער לישראל ושכינה מה הלשון אומרת קלני מראשי אמנם כשישראל יש להם טובה יש עילוי לשכינה וכל העולמות בנחת יחדיו ירננו ולכך היא טובה ודוק והאריך. ובמאי דקמן תא חזי מהא דכתיב כטוב לב המלך ביין מה נמשך מזה ומה הגיע אליו לבושת וגם לחרפה בדין עירוב"א וכדי בזיון וקצף:

פסוק יב

ותמאן המלכה ושתי גו'. והכתובים הנמשכים. אפשרי כי הנה יש מלכיות ששלוחי המלך למלכה הם סריסים ובלעדם לא יראה כל זכר ואדם אין לראות ולדבר למלכה ויתכן גם כי במלכות אחשורוש סריסין מקדימין למצות המלך למלכה כאופן שבפרהסיא אין אמצעי בין המלך והמלכה כי אם הסריסים. איכו השתא מה נכבד היום מצות המלך לשלוח הסריסים להביא ושתי ערומה לפני רבבות עם והוו תרתי דסתרן כי אין פריצות גדול מזה וא"כ רצונו א"כ סריסים ומאן דכר שמייהו הי' לו לשלוח משנה למלך ושרים ראשונים ולא סריסים וזה מורה כי רב השכרות ולא יעשה בדעת וז"ש ותמאן המלכה ושתי לבא בדבר המלך אשר ביד הסריסים פי' לבא בדבר המלך ערומה וזה שלח ביד הסריסים השומרים המלכה שלא יקרב איש ולא זכר ס"ר ואחשורוש פתח בהצלה והקריב משפטה לפני החכמים יודעי העתים לשקול העת והזמן כי הגם דמורד במלכות חייב היינו כשהמלך בכבודו בא בשכרות דעושה מעשה בבלי דעת כדת מה לעשות גי' ולא דת ממש על אשר לא עשתה את מאמד המלך ביד הסריסים שזהו זכותה דהני ב' תרי סתרא"י נינהו ערומה על יד הסריסים. ויאמר ממוכן לא על המלך לבדו עותה גו' כי יצא דבר המלכה על כל הנשים וגו' באמרם המלך אחשורוש וגו' כלומר מרבית העם לא ידקדקו בענין רק יאמרו המלך שלח כו' סתם בלי אמירת אופן ההבאה וע"י מי וזו תקלה למלך ולשרים והארכתי בפסוקים אלו בעניותי בספר הקטן דברים אחדים דף מ' ע"ש. והרב המגן"ן ז"ל שאלוהו כי תיבת ושתי יתירה והשיב כי ושתי גי' גבריאל עשה לה זנב:

פסוק טז

ויאמר ממוכן לפני המלך וגו'. פ"ק דמגילה תנן ממוכן זה המן ולמה נקרא ממוכן שמוכן לפרעניות ואפשר דנרמז כאן דמוכן לפורענות דעצה זו היא היתה לפורענות כמשז"ל דאלמלא אגרות הראשונות לא ניצולו ישראל ונמצא דהיא היתה בעוכריו דנשארו ישראל

בחיים. ועוד שעי"ז מלכה אסתר והיא היתה אם לישועת ישראל ולקיים בו מצות ביעוד. וחדא מגו חדא דעילא מצאתה אסתר לומר איקני בדידי והשתכח דדא היא תברתי'. ועוד אפשר רמו"ז חסר "ו שכתוב בס' מנות הלוי דכל גדולתו של המן לא היתה אלא ע' יום וזה רמז ממוכן מום כ"ן גימ' ע' כי מום עובר אחר ע' יום. עוד אפשר לרמוז כי ממוכן גי' קנ"ו כי על ידו נתעורר עון מכירת יוסף כמ"ש במדרש שצרת המן הי' על עון מכירת יוסף וזה טעם שהיתה הגאולה ע"י מרדכי ואסתר שהם משבט בנימין שלא חטא במכירת יוסף וזה טעם שהתפלל משרע"ה עליהם כי היי בחי' יוסף והצרה היתה על מכירת יוסף ודוק היטב. ואחרי כתבי ראיתי בפי' רבינו מהר"א מגרמיז"א ז"ל שכתב ע"פ זה מום של המן כאן נעשה לפי שיעץ להרוג את ושתי פי' בלבו של אחשורוש עליו עד שאמרה אסתר וגרמה לתלותו עכ"ל. ולפ"ז נראה דאחשורוש אף שגדלו מ"מ עברתו שמרה על ושתי ולפ"ז ניחא דאסתר כיונה ברה"ק לומר איקני על ושתי וקטלה והשתא איקני בי וכיון שתמיד הי' בלבו על זה גמר דינו לתלותו ואמר תלוהו עליו שאינו כבוד לומר על שיעץ על ושתי או על שחשב על אסתר א"נ עליו בשבילו שהוא מדד עצמו על העץ כמו שאז"ל ודוק:

פסוק יז

כי יצא דבר המלכה על כל הנשים וגו'. והיום הזה תאמרנה גו' לכאורה מ"ש והיום הזה תאמרנה כו' נראה יתר. ושמעתי משם המפרשים דידוע שגם ושתי עשתה משתה נשים ורז"ל אמרו כ"פ בחצר גינת ביתן שהי' יושבים בג' מקומות ומסתמא גם ושתי עשתה כזאת והיא העזה פניה לדבר דברים קשים בר אתוריריא דאבא כו' כמשז"ל. וא"כ בענין זה של ושתי יש שני סוגים הא' בכללות שלא קיימה דברי המלך ולא רצתה ללכת. והא' בפרטות שביזתה את המלך ואלו הבזיונות שמעו השרות היושבות עמה. וז"ש כי יצא דבר המלכה על כל הנשים לאמר המלך אמר להביא ושתי ולא באה וזה פגם למרוד במלך שלא קיימה דבורו. אבל עוד רעה חולה והיום הזה תאמרנה שרות פרס ומדי שהיו יושבות אצלה אשר שמעו דבר המלכה כלו' הבזיונות שביזתה למלך ויספרו לכל שרי המלך ודא עקא וכדי בזיון וקצף ודוק שהוא פי' נכון:

פסוק יט

ומלכות' יתן המלך לרעותה הטובה ממנה. פיו הכשילו שזו תהיה טובה יותר מושתי כי הנה ושתי נהרגה בשבילו והוא יהרג בשביל אסתר ועוד הארכתי בעניותי בדרושים בע"ד:

פרק ב

פסוק א

אשר נגזר. בגימ' ביום שבת ע"ש שהית' מפשטת בנות ישראל ערומות ועושה בהם מלאכה בשבת ולמה ערומות כדי שיתגרו בהם האנשים וגם היא בטלה מלאכת ביהמ"ק. נא' כאן נגזר ונא' בעזיהו כי נגזר מבית ה' מלמד שפרחה בה צרעת. נא' כאן עליה ונא' את השוק והעלי' ופי' אליה וזנב אף כאן בא גבריאל ועשה לה זנב לכך לא רצתה ליל ערומה רבינו מהר"א גרמיזא ז"ל בס' שערי בינה. ואפשר שאח"כ נודע לאחשורוש מכח זנב והי' מתאונן שלכך לא קיימה גזירתו. וז"ש זכר את ושתי ואת אשר עשתה ואת אשר נגזר והיא היתה זוכה בדין מסיבת עלית הזנב שנולד בה שלכך לא קיימה דבורו. ובא וראה מפלאות תמים דעים כי עתה שנשתמש בעלה בכלי ביהמ"ק הנחמדים ניטלה ממנו אשתו מחמד עיניו ופגעה בה הדין שהיא בטלה מלאכת ביהמ"ק ולפי שביום השבת היתה מפשטת ערומות בנות ישראל שיתגרו בהם אנשים נגזר עליה שתבא ערומה לפני ההמון הרב ונהרגה ביום שבת והיא היתה זנב סוף זרעו של נבוכדנצר הרשע כמש"ה והכתי לבבל שם ושאר נין ונכד. וארז"ל ונכד זו ושתי. ובתו' הרא"ש למגי' פירש לימודי שפרחה בה צרעת ונולד לה זנב כמ"ש רבינו הר"א מגרמיזא אך כתב שם שלא היתה מפשיטתן לנערות ישראל ערומות ממש אלא מפשיטתן עדייהן שלובשות לכבוד שבת ע"ש:

פסוק ה

איש יהודי היה בשושן הבירה וגו'. אפשר לפרש איש יהודי שמסר את עצמו על קידוש ה' לכפר על ישראל אשר השתחוו לצלם כמ"ש הרב עיר וקדיש הרשב"א הלוי בספרו הנחמד מנות הלוי. והנה המוסר עצמו על קידוש ה' תיכף הוא נתקן בכל אבריו כמ"ש הרב מהר"ם אלשיך וזה רמז איש יהודי היה שהיל"ל הוה שנתקדש כל גופו ואמר הסבא קדישא שהוא תקן הירך ולא השתחוה להמן ויכפר על בנ"י להצילם שנתחייבו כליה מבא בדמים וז"ש ושמו מרדכי אשר בשמו הקדוש רמז הני בי תרי ידך דם והוא כצירוף מרכי שתיקן פגם הירך והציל ישראל מדם הריגה בן יאיר שהאיר עיני ישראל בתפלתו כמ"ש רז"ל ובפ"ק דמגילה אמר רבא אמרה כנסת ישראל ראו מה עשה לי יהודה ומה שלם לי ימיני. ולכאורה לשון שלם אינו צודק. אמנם אפשר במ"ש רז"ל דהמלכות גזר הקב"ה להוציאו מיהודה והקב"ה נתנו לשאול מבנימין אעפ"י שלא היה נוגע לו והטעם כדי שימחה עמלק דהוא מבניה של רחל ובנימין הצדיק לא השתחוה לעשו. והן בעון

שאול לא שמר מצות ה'. וז"ש מה שלם לי ימיני כלו' דהי' חייב לשלם המתנה שנתתי לו שימלוך ובמקום לשלם לא שמר המצוה. ואדרבה דוד הע"ה בזמירותיו תקן הנצח ואפשר שזש"ה לרעך הטוב ממך שאתה מבנימין שלא השתחוה לעשו ונקל לך לתקן הנצח ולא עשית והוא מיהודה שהשתחוה לעשו ועם כ"ז תקן וזה הטוב ממך דייקא. ואפשר לרמוז כי איש יהודי גי' אל שדי וגם הוא גימ' משה עם הכולל שה' הטה חסדו בזכות מרדכי ובזכות מש"ר שהתפללו על ישראל כמשז"ל במד' שאמר משרע"ה לאלי' הנביא ז"ל כי מרדכי יתפלל עליהם ומשרע"ה יתפלל ונרמז בתיבות איש יהודי. ועוד יש לרמוז דמשמע במדרש דבאמצעות שהי' מרדכי מצא מקום משרע"ה להתפלל וזה רמז איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי ועי"ז התפלל עליהם משרע"ה הנרמז בגי' איש יהודי ודו"ק היטב כי קצרתי:

פסוק ז

לקחה מרדכי לו לבת. ארז"ל אל תקרי לבת אלא לבית. וכד הוינא טליא פירשתי במשז"ל כל המגדל יתום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו וכבר נודע דכף הדמיון אינו הדבר ממש וכמ"ש אני בעניי במקומות שונים וא"כ הי"ל לו' לקחה מדכי לו כבת לכך אמרו אל תקרי לבת אלא לבית והנה בפ' ויהי בהשמע דבר המלך וגו' הג' הראשון קמו"ץ והשני פתו"ח ואפשר דהג' הראשון בקמץ גבי נערות אחרות דהם היו רוצות שיסגר ענין זה ולא יבקשו עוד נערות וזה רמז הג' בקמ"ץ אך גבי אסתר כתיב הג' בפתח כי רצונה שיפתח ענין בקשת בתולות אולי תבא נערה כלילת יופי והיא תנצל:

פסוק י

כי מרדכי ציוה עליה אשר לא תגיד. כי רבינו מהר"א מגרמיזא בשערי בינה דהטעם שאם תאמר שהיא יהודית המלך באהבתו אותה יצוה שכל השרים ישאו יהודיות. ועוד דכשאינם יודעים שהיא יהודים אם יועצים עצה רעה אינם מעלימים ממנה והיא תגיד וירבו תפלה ותשוה וכיוצא. עד כאן דברי רבינו מהר"א מגרמיזא בשערי בינה כ"י ואפשר דמרדכי בדיק בשמה אסתר על כן ציוה לה להסתיר הענין:

פסוק יא

לדעת את שלום אסתר ומה יעשה בה. לשון יעשה הוא ממילא ויומתק לפי מ"ש בסמוך והם דברי רעיא מהימנא ריש פ' תצא דמרדכי דהוה ידע שמא מפרש ושבעים לשון עביד דתהיה שידה במקומה וכתבו גורי האריז"ל דלימה לה שמות וכונות להפריש חלק הרע ממנה וז"ש לדעת את שלום אסתר הקדושה ומה יעשה בה ממילא על ידי הכוונות

שמסר לה אם נפרד חלק הרע ממנה ואחר כך נתחבר דהוא פעולה רמה וז"ש ומה יעשה בגופה ודוק היטב כי קצרתי:

פסוק יז

ויאהב המלך את אסתר מכל הנשים גו'. רז"ל אמרו רצה לטעום טעם בתולה וכו'. ואפשר במשז"ל וערלתם ערלתו את פריו את הטפל לפריו וה"נ את אסתר היינו הטפל לה דהיינו חלק הרע שבה והיא השידה שארז"ל ואסתר הקדושה עליה נאמר וכבודי לאחר לא אתן ויאהב המלך את אסתר כי עסקו בטפלה ולכן אם רצה לטעום וכו' כי השד מהיפך לכמה גוונים ואחר זה ראיתי בס' כתנות אור שדרך בזה:

פסוק כ

ואת מאמר מרדכי אסתר עושה. שהיתה מראה דם לחכמים פי' שהיה יכול לראות מרדכי ומתורת חסידות לא רצה והיא מקיימת דבריו הגם דאיתא אימתא דמלכותא וכי תימא הא צריך הבחנה לז"א כאשר היתה באמנה אתו שעם מרדכי היתה באמת אבל עם אחשורוש היתה שידה זה כתבתי בקיצור והארכתי בענין בעניותי בדברים אחדים דף ל"ו ע"ש באורך:

פסוק כב

ויודע הדבר למרדכי ויגד לאסתר המלכה וגו'. יש להעיר אמאי מרדכי עצמו לא הגיד למלך ומצוה בו יותר מבשלוחו. ומלבד שיש לומר דהי' הדבר נחוץ ובעת ההוא לא הי' אפשר למרדכי לדבר ביחוד ובסוד למלך. עוד י"ל שאם הי' אומך בפיו יש ס"ד דלא בשביל שמירת המלך עשה אלא ליטול שכר מן המלך שכר גדול כראוי למציל המלך ממות. ומאחר דכל כונתו להציל למלך ולא על מנת לקבל פרס. לכן אמר לאסתר הגם שאפשר שלא תזכיר אותו. והוא כל מגמתו להציל למלך א"נ אפשר דמורידין ולא מעלין וכו' הרב עיר וקדיש הרשב"א הלוי ז"ל בס' מנות הלוי דף פ"ד דכבר עמדו בזה בבראשית רבה והוא עשה בעבור אסתר ומשו"ה אמר לאסתר כלו' בעבורך אני עושה. ואפשר לפרש הכ' בסגנון זה ויודע הדבר למרדכי ויגד לאסתר המלכה על דרך מ"ש פ"ק דתענית גבי אילפא ור' יוחנן דאמר ר' יוחנן מדאנא שמע ואילפא לא שמע לדידי קיימא לי שעתה הכא נמי דרך טבע לא הי' להם לדבר במקום שיש שומע כי עוף השמים יוליך את הקול וממה שדברו ושמע מרדכי מזה נראה דרצון ה' שיאמר הדבר וז"ש ויודע הדבר למרדכי וממה דידע הכריע שה' רוצה שיאמר מרדכי להציל למלך ולכן ויגד לאסתר המלכה מכח מה שידע והוא לא כיון כי אם להצלת המלך. וזהו ויגד לאסתר אין הגדה אלא חכמה והוא לא כיון דאסתר תאמר בשמו רק אסתר המלכה חסדנית והוא החידוש שארז"ל

כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם שנא' ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי. כלומר אף שהוא דבר דלא איכפת לי' לאומר כי מרדכי עם כ"ז מצוה לומר דבר בשם אומרו. ורז"ל פ"ק דמגילה אסתר ברה"ק נאמרה דכתי' ויודע למרדכי ועי' בדרשותי:

פסוק כג

ויבוקש הדבר וימצא. פירשו ז"ל דהגם דעשו כמה טצדקי שלא יתברר הדבר עם כל זה וימצא דרך מציאה וכן פי' בפ' וימצא הגביע באמתחת בנימין דהלא כלם גבורים כמו רגע יכולים להשליכו דרך המדבר למרחוק אמנם וימצא דרך מציאה:

פרק ג

פסוק א

אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש את המן גו'. אפשר במ"ש רז"ל והביאו רבינו מהר"א מגרמיזא בשערי בינה דהמן דיבר שטנה על ביהמ"ק אמר הקב"ה אגדלני ואנקם ממנו שאז יוכר ועושה רושם הנקמה והוא מצטער יותר עכ"ד. וז"ש אחר הדברים שדיבר המן שטנה על ביהמ"ק לרעתו גדל המלך וגו' וסמך ענינו לתליית בגתן ותרש לומר דגדילת המן שוה לתליית בגתן ותרש שלכך נתגדל:

פסוק ד

ויהי כאמרם אליו יום ויום וגו'. פירשתי בעניותי פסוקים אלו ואכתוב כאן בקצור הנה בס' מנות הלוי דף קנ"ה הביא מהתוספתא שטר מכירות המן לעבד למרדכי והמורה הוא שהמן נמכר למרדכי לעבד ליום אחד בכל שבוע כל ימי חייו וא"כ המן חצי עבד וחציו בן חורין דשורת הדין דעובד את עצמו יום א' ורבו יום א' וכן המן עובד למרדכי יום א' בשבוע ושאר ימי שבוע עובר את עצמו. והתקנה לא שייך בו. ויש סברא בירושלמי קידש אשה ביום רבו אין חוששין לקדושיו. וזה ויכוח יושבי שער עם מרדכי דנהי דביום שהמן צריך שיעבדנו דהיינו יום א' בשבוע לא ישתחוה אבל בשאר ימי השבוע הם של עצמו וז"ש ויהי כאמרם אליו יום ויום דאמרו דין חציו עבד דהדין שעובד יום א' לרבו ויום א' לעצמו וזהו יום ויום. וה"נ הו"ל להשתחות בימים של עצמו ולא שמע אליהם דאין הלכה כסברא שיש בירושלמי אלא בין ביום רבו בין ביום עצמו חוששין לקדושיו דתדיר אית בי' צד עבדות וצד חירות ויגידו להמן לראות היעמדו דברי מרדכי כי הגיד להם אשר הוא יהודי. שמעתי מחכם א' זלה"ה שפי' דרך צחות דכיון דהמן הי' עבד למרדכי אם היינו בא"י מלין וטובלין אותו לשם עבדות וחייב בכל המצות שהנשים חיבות וא"כ אפשר שמרדכי אמר להם שהוא עבדו ודין עבדי ישראל למול ולטבול ולקיים מצות שהנשים

חייבות ואם היה המן בא"י וידינו תקיפא הי' יהודי וז"ש ויגידו להמן לראות היעמדו דברי מרדכי כי הגיד להם אשר הוא המן יהודי כדין העבדים עכ"ד. ועפי"ז אפשר לדקדק מאי דכתיב וימלא המן חמה לא כתיב וימלא המן על מרדכי חמה כדכתיב אח"כ אך המן בשמוע דברים אלו תצלנה אזניו ומרוב זדונו הרא' להם שלא הקפיק לומר שהם דברי שטות. אבל אחר סמוך וירא המן כי אין מרדכי כורע וימלא המן חמה בין על מרדכי בין על אותם שהגידו לו כי מרדכי אמר שהוא המן יהודי ובו בפרק כפה פסכתר ואח"כ שהי"ל לתלות כי לא כרע מרדכי הראה חמתו על הכל:

פסוק ז

בחודש הראשון גו'. אחשורוש הפיל פור הוא הגורל לפני המן גו'. פירש הרב כמהר"ח הכהן ז"ל בס' מנורת זהב כ"י דאחשורוש בשנאתו הגדולה הוא בעצמו הפיל פור והיינו דסמך אחשורוש הפיל פור והעלימו מפני כבוד מלכות והיינו דקאמר לפני המן עכ"ד:

פסוק ח

ישנו עם אחד גו'. אפשר כי הנה היו סוברים ישראל דיש להם מודעא על התורה שכפה עליהם ההר כמ"ש פ' ר' עקיבא והם אנוסים. ובתנחומא מפורש דהמודעא הי' על תורה שבע"פ. והרב מהר"י מולכו ז"ל כתב דהמודעא היתה על עסק התורה ועתה נבא להבין הני קרא"י ישנו עם אחד כונת הרשע כרשעת לחישת שרף ישנו עם א' לפנים בישראל הי' אחד ותורה אחת להם דהם מוזהרים על לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות. והן עתה מפוזר ומפורד לכמה אגודות. יש שומר כל התורה. ויש מי שטוען מודעא על התורה שבע"פ. ויש מי שאינו לומד תורה וז"ש ודתיה' ל' רבים שונות מכל עם כדעת ר' יהודה דהרג בקופיץ דכתיב ובחוקותיהם לא תלכו ולא בסייף כדרך שהמלכות עושה. ועיר הנדחת דכתיב לפי חרב כי הרב תורת חיים בשיטתו דמודה ר' יהודה דלית בה משום ובחוקותיהם לא תלכו דלא שייך גבי גוים ולכך בסייף. וז"ש ואת דתי המלך אינם עושים כל עצמם שלא לעשות כדת המלך שהרי עיר הנדחת בסייף. אם על המלך טוב יכתב לאבדם בכל מיני מיתה כיון דהם סוברים שלא יש לנו דין סייף. וכן נכתב להשמיד להרוג ולאבד בכל מיני איבוד וידעו שלנו להמית בכל מיני מיתה. או יאמר וכדי שלא להאריך אכתוב בקצור מאד. וכבר נודע דתואר עם הוא כשאינם הגונים וז"ש ישנו עם תמיד היו בלתי הגונים והיו קיימים באחדות וזהו אחד לפנים היו לאחדים. ועתה מפוזר מפני שהוא מפורד חלק לבם שנאה זה עם זה ולכן גלוי והם בכל מדינות מלכותך. ודתיהם שונות מכל עם דזקן ממרא אם הוא חולק עם הסנהדרין אפי' בדבר שבא אחר מאה דברים לידי כרת הוא זקן ממרא וממיתין אותו וכל כך הם מחמירין והם משונים מכל

עם דאף דמה שהורה זקן ממרא הוא בענין ממון אחת דתו להמית כיון דאפשר במציאות רחוק לבא לידי כרת ועל כך הם מקפידים על דיניהם. ואת דתי המלך אינם עושים אפי' הדת עצמו ולמלך אין שוה להניחם כלו' שיש איסור ומשום כבוד דיבר ברמז אם על המלך טוב יכתב לאבדם בשטר יכתב דייקא שרצה לקנותם בשטר מיד דחש שצריך זמן להביא עשרת אלפים ככר כסף אם הקנין בכסף אפשר לחזור לכך יכתב לקנותם בשטר מיד. ועשרת אלפים ככר כסף אשקול על ידי עושי המלאכה להביא אל גנזי המלך מעט מעט כי לא בחפזון. וכשיש איסור משו' ליה כמפרש. והנה פריש מהני בשטר נמי כמ"ש הרמב"ן והרשב"א ותוס' רי"ד ודעמייהו ודלא כמהרמי"ט וכ' מהריב"ל בח"א דכשיש איסור משוה לי' כמפרש ולזה נסמך שוה וכתב ואקנם בשטר. וכיון שהזכיר האיסו' בעת הקניה משוי לה כמפרש ואתיא כחילוק הרב משנה למלך פ"א דמכירה דדוקא כשהאיסור בא ממילא אמרינן דאינו נזכר בשעת הקניה ולזה הרשע הזכיר ולמלך אין שוה בשעת הקניה. וכ' מהר"ש הלוי ח"מ סי' מ"ז דאם עשה דבר שמורה שרוצה לקנות בשטר לחוד קנה דהו"ל כמפרש והסכים עמו הרב כנה"ג בתשובה ח"מ ח"א סי' קו"ל. ולכן אחשורוש דהי' שונא יותר מהמן חשש בזה שאמר ולמלך אין שוה להניחם אין מופת חותך שהוא אסור כדי שנאמר דמשוי לי' כמפורש ולכך ויסר המלך את טבעתו דבהסרת טבעת מורה שיקנה בשטר לחוד וכמ"ש מהר"ש הלוי דעשה דבר המורה מהני. ומשום דאכתי איכא למימר דהדין כמהרמי"ט דבשטר לא מהני פריש לז"א הכסף נתון לך ואיני רוצה הכסף ותקנה בשטר לכ"ע: (יא) הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך. במדרש לקח טוב הביאו הרב עיר וקדיש הרשב"א הלוי ז"ל בס' הישר מנות הלוי ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך רוה"ק אומרת שדברים אלו הטמא והטהור יחדיו אמרום עכ"ד ויתר הפ' תרגמה הרב מהר"ר אברהם צמח ז"ל דהכסף נתון לך הוא העץ נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך. הפי' והעם נעשה בהם כטוב בעיניך. הפי' והעם נעשה בהם טובה כטוב בעיניך כאשר תאו נפשך לעצמך כן נעשה בעם וזהו כטוב בעיניך עכ"ד. ומצאתי דפירוש כזה פי' אחד חכם בל' שטר אחד ככתוב בס' איומה כנדגלות דף ח' ע"ש:

פסוק יב

ויקראו סופרי המלך וגו'. והנמשכים הרב עיר וקדיש מהר"ח הכהן האריך הרבה בפסוקים הללו ותורף דבריו הוא כי הסדר הוא המשנה כותב הספרים בכת"י או בכתב סופרו. ועתה המן שינה המנהג וקרא לסופרי המלך. וזה השינוי היה סיבה שהסופרים כתבו בספרים שכך ציוה המן ואם יאמר להם למה כתבו כך יאמרו כי לכבודו עשו כי

המן היינו המלך. ועוד רעה שכתבו כתב מיוחד אל אחשדרפנים שהם שרים גדולים כל' הזה שכך ציוה המן והם יקפידו ע"ז וכל זה לרעתו ועוד האריך בדקדוק הכתובים וגם מאמרי רז"ל:

בחודש הראשון בשלשה עשר בו וגו'. לא רצה שיכתבו מקודם כי בי"ב יום הקריבו הנשיאים ויום י"ד ערב פסח ויש לישראל בימים אלו זכות וק"ו בימי הפסח לכן בחר שיהי' ביום י"ג שלא יהיה להם זכות. רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל בשערי בינה:

פסוק טו

הרצים יצאו דחופים גו' והדת נתנה גו'. אפשר במשז"ל דקודם מכה ציץ רפואה פרח ומתוך צרה ריוח לכן בפ' זה שנראה כלו צרה בו רמוז ההצלה דע"י שמקבלים התורה ברצון ריוח והצלה יעמוד וזה רמז הרצים יצאו כו' וכבר נבראה ההצלה והדת נתנה שהדת האמת שהיא התורה הקדושה נתנה שיקבלוה ברצון ועי"ז תהיה התשועה ובא וראה והעיר שושן נבוכה ס"ת רנה כי בסוף תהיה רנה צהלה ושמחה:

פרק ד

פסוק א

ומרדכי ידע. בגי' זה נודע אליו על ידי אליהו. רבינו מהר"א מגרמיז"א בס' שערי בינה. וכן כתוב בתרגום דאליהו זכור לטוב הודיעו ועי' במדרש:

פסוק ז

ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו וגו'. מרדכי בחכמה יסד אר"ש ורמז בדבריו לחזק לב אסתר כי הרבה פתחים פתח תקוה ובודאי הקב"ה יעשה נס על ידה ותפרח ישועת ישראל זה יצא ראשונה ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו ואמרו רז"ל בן בנו של קרהו נין עמלק וארז"ל אין עשו נופל אלא ביד בניה של רחל וכן ראינו תחילת ביאת שחיק ומחיק עמלק מי לנו גדול ממשה בחר ביהושע שהוא מבניה של רחל והרי את מקודש"ת מבניה של רחל. ואת פרשת הכסף פירש"י פירוש הכסף ופי' לפירושו ויש להבין העץ נתון מה מתנה היא זו. ואפשר דאמרו רז"ל דעץ אשר הכין המן למרדכי היה מבית קדש הקדשים וצריך לדעת מה ראה לזה. ואפשר כי הנה כ' בשטר מכירת המן לעבד למרדכי והוא בתוספתא שהביא הרב מנות הלוי ז"ל ושם נאמר שאם לא יעבוד המן למרדכי יתנסח אע מביתיה וזקיף יתמחו עלוי. ועתה המן בההוא פחדא הוה יתיב ולא רצה ליקח העץ מביתו ולקחו מבית קדש הקדשים כדי שלא יתקיים תנאי יתנס' אע מן ביתיה כו' כל קבל דנא רוה"ק אומרת העץ נתון לך במתנה ויתקיים יתנסח אע מביתיה ועוד י"ל

בזה כמ"ש במקומו וזהו מה שרמז לה מרדכי לאסתר פרשת הכסף פי' הכסף שרוה"ק אמרה הכסף העץ נתון לך כי ראה מרדכי ההצלה כמ"ש בס' יערות ?דבש דף ס' לפי דרכו. רק שהי' קטרוג גדול ובלבול בשמים. ועוד אפשר לומר במה שכתבנו בעניותנו בכסא דוד דרוש טו"ב דקדמו שקלי ישראל עשרת אלפים ככר כסף שהיו שהשקלים ואין סניגור נעשה קטיגור כמו שאמרו בפ"ק דקדושין דה"ט דאין האשה מתגרש' בכסף דאין סניגור נעשה קטיגור דטבעא חד הוא וזה שלח מרדכי לאסתר ואת פרשת הכסף פי' הכסף כלומר דעשרת אלפים ככר כסף הם כנגד שקלי ישראל וזה פי' הכסף אשר אמר המן לשקול על גנזי המלך ביה דים ויש יוד יתירה לרמוז דכבר היהודים הקדימו עשרת אלפים ככר כסף בשקליהם ואין סניגור נעשה קטיגור. עוד רמז לה אשר אמר לאברם כו' והיינו כמו שכתבו בדרושים וגם המפרשים דרכו בזה כי המן אמר לאחשורוש יכתב לאבדם והכונה היא להכניעם ולהשפילם מרוב זדונם ולא לפגוע בהם אלא יכתב סתם לאבדם כדי שיכנעו ויאבדו מדות רעות זה הבין אחשורוש. אך המן ברשעו פתשגן כתב הדת נתן בשושן להשמידם וזה מלבו והמלך לא צוה וחייב מיתה דאין זה כונת המלך. ודברי מרדכי קלורים לעין לחזק לבה באר"ש נכוחות והשביעה בצחצחיה:

פסוק י

ותאמר אסתר להתך ותצוהו אל מרדכי כל עבדי המלך ועם מרינות המלך גו' אל תדמי בנפשך גו'. אפשר לפרש במאי דאמרינן דש"ד אם יאמרו לאדם להרוג א' מישראל יהרג ואל יעבור דמאי חזית דדמא דידך סמיק טפי וכ' מהריב"ל בח"ב סי' מ' דאם יש גזרה על יהודים אין להציל א' אם יקחו אחר דמאי חזית כו' וכ' דהיינו היכא דודאי שיהרג הא' אז אין להציל א' ויהרג האחר אבל היכא דמציל האחד ודאי והאחד ספק אם יהרג תחת זה שניצול שרי להציל האחד דאין ספק מוציא מידי ודאי וכל המציל מצוה רבה קעביד ואין לומר דשב ואל תעשה עדיף וה"ט דשופר וכיוצא דמבטלינן בשבת גזרה שמא יבא להעבירו דהתם מבטל מ"ע דשופר שלא יבא לאיסור שבת החמור אבל אם שקולים הם אין ספק מוציא מידי ודאי זהו ת"ד. וע"כ מרדכי בחכמתו אשר ציוה לה למסור עצמה ללכת אל המלך הקדים לה ורמז לה שקרוב לודאי ינצלו היהודים כמו שביארנו שהוא זרע עמלק שנופל ביד בניה של רחל ורוח הקדש אומר העץ נתון לך וקדמו שקלי ישראל ושהמלך לא אמר לאבדם אלא להכניעם והוא כתב להשמיד להרוג וז"ש להראות את אסתר ולהגיד לה אין הגדה אלא חכמה."

ותאמר אסתר להתך ותצוהו אל מרדכי כלומר שהוא אדם גדול וחסיד דאפי' אם ייחדוהו אינו משנת חסידים למוסרו וכמו שכתב בירושלמי פ"ט דתרומות שלא נתגלה אליהו

זכור לטוב לריב"ל שמסר עולה בר קישב שיחדוהו. והדברים ק"ו לפייסני שאמסרה לסכנה. שכמעט הוא ודאי כי כל עבדי המלך יודעים שההולך בלא קריאה אחת דתו להמית וימיתוה כל הפוגע בה. ואני לא נקראתי לבא אל המלך זה שלושים יום ואני מתפללת ע"ז ונשמעה תפלתי כמ"ש בתרגום. ועתה אלך מעצמי מה שלא עשיתי עד עתה שהי' באונס ועכשיו אלך כהולכת ברצון לעבור עבירה. ובאופן שאינו ספק אלא ודאי ובזה נאמר מאי חזית דדמא דידך סומק טפי. ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר ולא אמר ל' הגדה כי הם דברים פשוטים כי הא דמאי חזית דדמא דידך כו' הייינו כשהאחד מת וודאי והאחד ניצול כמ"ש מהריב"ל. אבל הכא הרי את ג"כ בסכנה ואני אומר שתנצל את וישראל. ומוכרח שאת סוברת דודאי את תנצלי וישראל קרוב ליאבד ומשו"ה אין את רוצה לילך הגם שלא אמרה בפי' ולז"א אל תדמי בנפשך להמלט כו' כי לענין הפך מסברתך כי ריוח והצלה יעמוד ליהודים כמו שרמזתי שאני רואה ההצלה. ואת ובית אביך תאבדו וכי מיית חד בטל הגזרה. ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות שתבא ישועה על ידיך ואני איני מוסרך שרמזת שאפי' ייחדוהו אינו משנת חסידים כי כנים הדברים שאת וישראל ניצולים וזה כונתי:

פסוק יד

כי אם החרש תחרישי גו' ואת ובית אביך תאבדו גו'. יש להעיר דהא דאמרינן קללת חכם אפי' על תנאי היא באה כמ"ש פ"ב דמכות דף י"א ואיך מרדכי ישלח דבר כזאת על בתו וביתו. אמנם יראה דזה אינו קללה רק מודיע לה שאם תחריש כך יארע לה. ואינו בסוג קללה בשנא' דאפי' על תנאי באה אך אכתי יש לפקפק דהא אמר פ"ק דמ"ק דברית כרותה לשפתים ואמרו הוי כשגגה שיוצאת מלפני השליט וכן בשאר דוכתי והיה נראה דברית כרותה לשפתים על תנאי לא שייך. והכה הוא על תנאי אם החרש תחרישי כו'. אכן ק' ממ"ש רז"ל דלפי מרע"ה מסר נפשו על ישראל ואמר אם תשא חטאתם ואם אין מחני לכך לא נזכר שמו בפ' תצוה והרי התם היה על תנאי. וי"ל דהתם היה קללה דאמר מחני. ומשו"ה אפי' על תנאי נתקיימה איזה דבר. אבל ברית כרותה על תנאי לא שייך. גם מ"ש אסתר וכאשר אבדתי אבדתי היה בספק. ועוד י"ל דברית כרותה לשפתים אפשר לומר דבעינן פיו ולבו שוין או לפחות שלא יהא לבו חלוק והפך מה שמוציא מפיו וכתבנו במ"א דזה דעת דבא בסנהדרין דף ק"ב דיהוא לא גרמא לי' מה שאמר והוא יעבדנו הרבה דלא הי' פיו ולבו שוין אלא חותמו של אחי' השלוני ראה וטעה. וא"כ ה"נ מרדכי היתה חביבה עליו ביותר והגזים אבל לבבו לא כן יחשוב. וגם אסתר שאמרת וכאשר אבדתי אבדתי לבה נוטה שה' יושיענה ואין

פיה ולבה שוין. ואומרו ואת ובית אביך תאבדו פי' דשאול שלא מחה זכר עמלק וגרם כל הרעה לשעתה ולעתיד ואת מזרעו ובא לידך לתקן קצת ואם החרש תחרישי מנעך מכבוד ובמקום לתקן אשר עיות שאול המלך את ובית אביך תאבדו. ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות כדי לתקן שאול אביך והכי ודאי מה תעשה ואפשר לרמוז כי עמלק במילוי עין מם למד קוף גימ' עת וז"ש אם לעת כזאת למחות עמלק הגעת למלכות דקודם בנין הבית צריך מלך ולמחות עמלק ולכן לעשות הכנה לבנין ביהמ"ק נעשית את מלכה וצריך שתמחה עמלק ואז יבנה ביהמ"ק ואפשר דזה טעם שקבלו תורה שבע"פ דהי' עלי' מודעא כמ"ש בתנחומא דתורה שבע"פ כנגד השכינה הנקראת עת לבטל עמלק שהוא במלוי גי' עת לבטל מילוייו ולאבדו וישאר מ"ר גי' עמלק פשוט. וזה רמז א"ם לע"ת כזא"ת. וזה רמז המסרה לך כנוס את כל היהודים ועת כנוס אבנים ופירשנו על תורה שבע"פ דאמרו רז"ל על פסוק שם הבדולח ואבן השהם מקרא משנה וכו'. וע"פ דרכינו רמז וע"ת לרעה שהיא עמלק לבטלו צריך כנוס אבנים לחבר תורה שבכתב עם תורה שבע"פ. ויען התורה נקראת לחם כשאינם עוסקים בתורה יבא מלחמה הלא מראש ויבא עמלק וילחם ברפידים שרפו ידיהם מהתורה כמשז"ל ולפי שהתורה נקראת לחם ורפו ידיהם וילחם נמשך לזה יתבאר טעם למה שפירשנו במ"ש רז"ל שרוי בלא אשה שרוי בלא תורה שנאמר אם אין עזרתי בי וגו' כי תורה שבע"פ כנגד השכינה ומי שאינו נושא אשה פוגם בה ח"ו לכך שרוי בלא תורה שנא' מצא אשה דמכניע מצ"א גי' שר עמלק ע"י נשואי אשה ואז מצא טוב התורה. ואפשר שזה רמז כונת הכ' כתוב זאת זכרון בספר ואמרו ז"ל בס' זו מגילה והיתה ישועה ע"י קבלת התורה וז"ש כתוב זאת זכרון תורה שבע"פ אז בספר תזכו בס' לקריאת המגילה ודוק כי קצרתי:

פסוק טז

לך כנוס את כל היהודים וגו'. אפשר לפי שפירשנו בעניותינו לעיל דהמן שחיק ומחיק אמר ודתיהם שונות כי היה בישראל פמליות פמליות יש מקיימי תורה ומצוות ויש שטוענים מודעא על התורה ויש טוענים מודעא על תורה שבע"פ ויש טוענים מודעא על עסק התורה ע"כ אמרה אסתר המלכה לך כנוס את כל היהודים והיו ביחד שלא יטענו אלו הטענות כוזבות וכלם יסכימו לדעתך דעת תורה ויקיימו כל התורה ולימודה כאשר צונו ה'. וצומו עלי כו' שלשת ימים על שלשה פשעי ישראל טענת המודעא בכללה. ועל תורה שבע"פ ועל ת"ת. לילה ויום לתקן מה שפגמו בתורה שבכתב ובע"פ הרמוזות בבחינות לילה וביום. גם יש לרמוז כנו"ס גימט' קול. לרמוז בזמן שהקול קול יעקב אין הידים ידי עשו. ואפשר לרמוז וצומו עלי וכו' במ"ש גורי האר"י ז"ל כי אסתר גלגול יעל

וכמו שסיסרא נפל ביד יעל כן המן נפל ביד אסתר וזה רמז הככבים ממסילותם נלחמו ר"ת המן עכ"ד. ואפשר לרמוז ס"ת הככבים ממסילותם נלחמו גימט' אלהים שמדת הדין נתגבר על המן. וזה רמז שמו ממוכן מום כן שמדה"ד באמת תעקרהו. וזה רמז וצוהו עלי אותיות יעל שכיונו כמו שסיסרא נפל ביד יעל כן המן יפול בידה. ומ"ש ובכן אבא אל המלך אשר לא כדת וכאשר אבדתי אבדתי אני בעניי הארכתי בספרי הקטנים ע"ש באריכות. ואפשר לומר כי הנה כאן אסתר הי' במבוכה גדולה על הגוף ועל הנפש על הגוף דעובר גזירת המלך אשר כל הבא בלי קריאה הנה מיתתו. ועוד כמ"ש רז"ל עד עכשיו באונס ועתה ברצון ואסתר בתוך צרתה מתוך קדושתה מתנחמת שאם ימיתוה על הכניסה בלי רשות תרויח האיסור שהולכת ברצון וז"ש ובכן אבא אל המלך אשר לא כדת ליכנס בלי רשות וכאשר אבדתי אם ימיתוני אבדתי האיסור לילך ברצון:

פרק ה

פסוק ג

ויאמר לה המלך מה לך אסתר המלכה. פי' שהיתה מבוהלת מהיראה ומצרת המן ומביאתה על כרחה ברצונה ומהתענית ומהצער שנסתלקה ממנה שכינה כמ"ש רז"ל שאמרו אלי אלי למה עזבתני מכל זה זלגו עיניה דמעות כמ"ש בתרגום. באופן כי ראה אחשורוש כי היא בצער ומתהפכת לכמה גוונין. ועם כל זה נראה בעיניו שגם זה היה מוסיף בה יופי על יופיה ובערה בלבו אש אהבתה כי אשה שיש לה צער פניה לא היו לה וזו גם בצערה זד"ח העודף. ולכן אמר לה לה מה לך שאתה מצטערת ובאמת נאה לקרותך אסתר המלכה שהצער מוסיף לך יופי:

פסוק ה

יבא המלך והמן היום. פי' רבינו האריז"ל ר"ת הויה ב"ה שכיונה לעורר הרחמים עכ"ד. ואפשר לרמוז כי ס"ת יבא המלך והמן היום אל המשתה ס"ת אמן כלה פי' שיעשה כליה בהמן אמן כן יאמר ה' שכיונה בר"ת:

פסוק ט

ולא קם ולא זע ממנו. ולא קם נביא עוד בישראל כמשה. כן הוא במסרה. וכ' הרב מנות הלוי בשם רבינו אליעזר מגרמיזא זכרונם לברכה ולא קם נביא עוד כמשה לחדש מצוה וכאן נתחדש פורים ומועדי משה יהיו בטלים ופורים לא יבטל עכ"ל ולי הדל אפשר לפרש בסגנון זה כי מקרא מגילה נאמרת למשרע"ה כמ"ש בירושלמי ובזהר הק' וז"ש לא תסבור כי מגילה חדשה היא. דע ולא קם נביא עוד כמשה לחדש מצות ומגילה נאמרת

למשרע"ה וגם נאמר למשרע"ה ולא קם ולא זע ממנו כלו' דפורים לא יקום ולא יזדעזע והטעם ממנו כלומר מסיבת משרע"ה שהוא התפלל כמ"ש במדרש וזהו ממנו מסיבתו של משרע"ה:

פסוק יד

ותאמר לו זרש וגו' יעשו עץ גבוה חמשים אמה כו'. כבר אני בעניי בדרושים כתבתי בפי' הני קראי ואביזרייהו בס"ד. ויש לחקור מה טעם יעצו זרש והרשעה כולה לתלות מרדכי על עץ ולא במיתה אחרת וכבר בדרושים באר"ש בארנו על רזא דנא. ואפשר כי הם דקו כחדא במאמר המלך הכסף נתון לך להיות כי היו סוברים שהבורא נתן הממשלה למלך על הארץ והוא כאלהי הארץ כסברת איזה טפשים וכמ"ש הרב יערות דבש ח"ב דף נ"ח ע"ג. ובזה א"ש מאמר המן לאחשורוש ואת דתי המלך אינם עושים לאפושי רתחא דלפי דעתם הכוזב המלך אלוה בארץ והם פושעים לעבור על דתי המלך ולכן היו מדקדקים בדברי המלך וחכמיו וזרש המה ראו כן טמא"ו כי מה שאמר אחשורוש להמן הכסף נתון לך הכסף בגי' העץ וזו עצתם הנבערת לומר להמן יעשו עץ גו' כי זהו רמז מ"ש המלך הכסף נתון לך הכסף בגימ' העץ שיתלה בו מרדכי וקיימא לך שעתא לתלות את מרדכי. ולפי דברי רבינו האריז"ל הנה אלא רשעים פרעה והמן היו חכמים להרע והיה להם ידיעה גדולה כיודע אפשר שידעו דגזרה זו בעון מכירת יוסף. ותיבת יוסף עם ד' אותיות גי' כסף וגם היא גימ' עץ ומשו"ה יעצו לתלות מרדכי על העץ וטח מראות עיני טפשים כי מרדכי מבנימין והוא לא חטא והארתו ביסוד אבא כ"ל שישנו באסתר עודף גי' כסף לכפר על שחטאו במכירת יוסף ופגמו ביסוד העוד לנו ציצים ופרחים עד"ה בס"ד:

פרק ו

פסוק א

בלילה ההוא נדדה שנת המלך. חשב בלבו ונצטער לא על חנם ביטלה אסתר גזרתי ליכנס לפני בלא רשות ואשר זימנה את המן ולא שום שר אחר שמא יעצו עליו עצה להורגו. ההוא נדדה שנת המלך ויאמר ר"ת גי' שס"ו שם רמז דגבריאל השליכו ממטתו שס"ו פעמים. רבינו אלעזר מגרמיזא בשערי בינה כתב יד:

פסוק ב

וימצא כתוב אשר. ס"ת אבר ור"ת הגיד מרדכי תם הוא אברהם שנמצא כתוב לפני המלך העליון מה שעשה למלאכים והשענו תחת העץ ואיך יתכן שמרדכי בן בנו יתלה על עץ. רבינו אלעזר מגרמיזא בשערי בינה. ועפ"ז ממילא מובן מ"ש בס' מדרש תלפיות

ענף אחשורוש מספר כ"י תחת העץ ויאכלו תימא למה לא אמר בהדיא תחת האילן אלא אמר תחת העץ שזכותו גרם שנתלה המן על העץ עכ"ל. ולפי דברי רבינו מהר"א הנז' שהמלאכים הליצו שבזכות אברהם אע"ה ינצל מרדכי ניחא דבהצלת מרדכי הכריע כף חובה להמן ומדויל ידי' משתלים. ומ"ש על בגתנא ותרש כ' הרב מהר"א הכהן ז"ל בס' מדרש תלפיות שם משם מדרש כי בני המן שהיו סופרי המלך כתבו הגיד מרדכי על בגתן או תרש כלומר בין שניהם הי' העצה להמית המלך אבל לא נודע ממי יצא העצה שזה דוקא חייב מיתה אלא שעל הספק תלו שניהם ובהיות כי אין מרדכי ראוי לשכר כיון שס"ס גרם שהמית אחד בחינם והוא דם נקי והמלאך הפריד תיבת או וחיבר אלף בסוף בגתן ונעשה בגתנא ותרש וזהו וימצא כתוב על בגתנא ותרש שהיו שניהם מחויבים ובדין הרג המלך לשניהם וראוי לשכר הרבה:

פסוק ג

ויאמר המלך מה נעשה וגו' לא נעשה עמו דבר. ארז"ל לא מאהבתו של מרדכי אלא משנאתו של המן. וצריך ביאור מהיכא מפקי לה ושמעתי בשם הגאון מהר"ר צבי אשכנז ז"ל דדרך האוהבים להזכיר שם האהוב ולא זז מחבבו ומי שהוא שונא כמעט אינו יכול להזכיר שמו. ומי שאינו לא אהוב ולא שונא פעמים אינו מזכיר שמו ופעמים מזכיר וזהו דרך העולם וראינו דמשרתי המלך אמרו לא נעשה עמו דבר והל"ל לא נעשה עם מרדכי דבר כדרך האוהבים אשר חשקם להזכיר שם אהובם להכי ארז"ל לא מאהבתו של מרדכי שהרי לא הזכירו שמו אלא משנאתו של המן:

פסוק ד

על העץ אשר תכין לו. אמרו בש"ס תנא לו תכין. וצריך ביאור ואפשר דקשיא לי' דתיבות תכין לו יתירות לז"א אשר תכין לו כלומר לו תכין ולפי פשוטו יראה דכך כתב המן בשטר מכירתו לעבד למרדכי שאם לא יעבדנו יום אחד בשבוע יתנסח אעא מביתי' וזקיף יתמחו עלוהי וא"כ לו הכין ודאי שהי' נתחיב בתלי'. א"נ פירשנו במ"ש המפרשים דמרדכי אמר ליושבי שער המלך כך המד' או יהודי או צלוב וזו טפשות חכמיו וזרש לומר שפתח פיו להיות צלוב ולכן יעצוהו לתלות למרדכי וארז"ל שהמן אחר שעשה העץ מדד עצמו. וא"כ עביד עובדדא בנפשיה ומעשה מוציא מידי מחשבה ודבור כדאמרינן לענין טהרות וכ"ש שמרדכי לא אמר ע"ע כי אם על כללות ישראל והבל יפצה פי יועציו ולז"א תנא לו הכין שהוא עשה מעשה ומדד עצמו א"נ אפשר דארז"ל שלקח העץ מבית קדשי הקדשים ויש להבין מה ראה לזה ואפשר דהוא כתב בשטר יתנסח אעא מביתי' כו' כדאמרן ולזה לקח עץ מבית קה"ק שאינו מביתו ואינו שלו וכמו שכתבנו לעיל. אמנם לא

עשה כלום דכיון שתקנו והכינו יצא לחולין וקנאו ונעשה שלו כאלו הוא מביתו ושפיר מתקיים התנאי וחיובו. וז"ש התוספתא לו הכין דכיון דהכינו ותקנו לו לו יהיה דקנאו:

פסוק י

מהר קח את הלבוש ואת הסוס וגו'. אפשר לרמוז במחלוקת ר' יונתן ור' יאשי' אי וי"ו להוסיף או לחלק וכ' הריטב"א משם הרא"ה ואחיו דלא נחלקו אלא בלאוין אבל בעשין כ"ע מודו דוי"ו להוסיף והשתא המן אמר יביאו לבוש כו' וסוס כו' ונתון הלבוש כו' והרכיבוהו כו' וקרא כו' והוי ס"ד לומר וי"ו לחלק אמר מהר קח את הלבוש ואת הסוס כאשר דברת דהיינו ונתון וכו' והרכיבוהו כו' וקראו כ' ולא תימא וי"ו לחלק לז"א ועשה כן זהו מעשה ובעשין ו' מוסיף וא"כ אל תפל דבר:

פסוק יב

והמן נדחף וגו'. אפשר לרמוז כי נדח"ף גי' קמ"ב שהוא ס"ת אברהם יצחק יעקב ובזכותם נדחף וכתב רבינו אלעזר מגרמיזא ז"ל שזרח' צרעת במצחו וז"ש ופני המן חפו בצרעת עכ"ד. כי מצורע גי' עמלק המן ועוד ע' לרמוז עשו כי בעונו ועון אבותיו היה מצורע:

פסוק יג

אם מזרע היהודים מרדכי גו'. פי' הרב מהר"י בס' יערות דבש ח"ב ד' פ"ב דאין עשו נופל אלא ביד בני בניה של רחל שנא' בית יוסף להבה ומקשים דהכתיב נמי בית יעקב אש וי"ל דבני רחל מסוגלים להתחיל להתגרות בעשו כמו להב' ששולטת ושורפת הקש וזה יתרון בניה של רחל על השאר אך אם כבר תתחיל לנפול אז גם שאר שבטים שולטים בו וזה דבר חכמה שאמרו שהיו כלם מחזיקים במרדכי שהוא משבט יהוד' אשר הגלה נ"נ ולהכי קרי ליה מרדכי היהודי ולזה בוטח המן כי אינו מבני בניה של רחל וז"ש אם מזרע היהודים מרדכי שהוא מיהודה אשר החילות לנפול לפניו לא תוכל לו כי אז שולט האש זהו תורף דברי הרב ז"ל. ובזה אפשר לפרש פ' לפני אפרים ובנימין ומנשה עוררה את גבורתך דע"י בניה של רחל תעורר גבורתך ואיתיה להב"ה ששולטת למרחוק ואז ולכה לישועתה לנו ע"י שאר השבטים נמי. וזאת לפנים אני הדל ליישב מאמרי רז"ל כתבתי בעניותי דסגולת בניה של רחל הוא דכשהם באותה מלחמה שם סגי לשאר שבטים להורגם בזה דקדקתי מאמר הכתוב לפני אפרים כל שהוא לפניו רק שבת"ו יתן מספק לשאר שבטים לעשות נקמה. וזה דקדוק הכתוב כאן אשר החלות לנפול לפניו דייקא אף שהוא לא עשה כלום ואם נפשך לומר יש ליישב ובמ"א הארכתי ועדיין נשאר לדקדק אם מזרע היהודים מרדכי בספק. ואפשר דהכי עכברי רשיעי לא ידעי מהמסורת

דאין עשו נופל אלא ביד בניה של רחל רק ידעו שיהוד' הרג עשו וכמ"ש בספרי ידיו רב לו בשע' שהרג עשו וכמ"ש בירושלמי פ"ק דכתובות ופ"ה דגיטין דמסורת בידם שיהוד' הרג לעשו. ולמרדכי קרי לי' יהודי שהוא משבט יהוד' אך היו מסופקים אם הוא באמת מיהוד' דאפשר דהוא משאר שבטים דהחזיר ירמיהו כמ"ש פ"ק דמגילה וז"ש אם מזרע היהודים דיהוד' הרג לעשו ועוד אפשר לומר במ"ש הרב החסיד מהר"ר יהודה ן' שושן ז"ל הביאו הרב החסיד הרשב"א הלוי ז"ל בס' הנחמד מנות הלוי דף קס"א ע"ב דמנהג פרסיים שהלובש לבוש מלכות ורוכב על סוסו יש לו רשות לעשות כחפצו מבלי רשות המלך וזו היתה דעת המן הרע בחושבו שהמלך חפץ ביקרו שאמר יביאו לבוש מלכות כו' כדי שבזה יוכל להרוג מרדכי בלי רשות המלך עכ"ד. ולפי"ז עתה דמרדכי לבש לבוש אשר לבש המלך ורכב על סוסו יש לו רשות להרוג את המן מעצמו בלי הורמנא דמלכא וגם כל זרע ישראל ניצולו מהגזירה דכי מיית חד בטלה גזרתא כמ"ש פ"ק דע"ז וכן פרש"י פ"ק דמגילה גבי תהרג היא ותו' וז"ש כי נפול על גזירת ישראל תבטל במה שאתה תפול לפניו לפניו דייקא בלי רשיון המלך כיון דלבש לבושו ורכב על סוסו ומסתייעא לי' מלתא אם מזרע היהודים הוא:

פסוק יד

עודם מדברים עמו גו'. שמעתי משם הראשונים נ"ע אשר היו תמהים על זרש וחכמיו דאתו לנחומיה אכסוהו צער"י והמ' פתיחות שפתים דולקים אשר החלות לנפול נפול תפול וכן לא יעשה. ותו הכי מילי עודם מדברים עמו יתרות. ופירשו ז"ל דאלו הי' חכמים באמת וראו שאין תקומה להמן רק שילך לפני מרדכי כעבד ממש ויתנפל אליו בכל מיני שפלות ואז אפשר שמרדכי ירחם עליו אבל ביודעם ומכירם זדון לבו ובגאותו שחקים אין להתחיל בזה והסדר הוא להראות כי כלתה הרעה וכפסע בינו ובין המות ואז אמרו לו מצאנו כופר בלכתך כעבד ישאף את פני האדון ותרבה לפייסו בכל מיני פיוס וזהו ישועתך לכן התחילו להראות כי בא עד השברים פתע ישבר כדי להשפיל גאותו וזדונו ולשבר את לבו ואז יאמרו לו אך אם אתה שומע לנו עשה זאת איפה והנצל להתנפל לרגליו כו' וזה חכמ' באמת וסדר ההצלה. אמנם בתחלת דבריהם אשר אמרו כי נפול תפול הגיעו סריסי המלך ופסקי למילתייהו ולא הספיקו לומר יתר הדברים ולא סיימו קמיה לעיקר דיבורי' וז"ש עודם מדברים עמו לומר שלא גמרו אומר ונשאר המן במפלה ומאת ה' היתה זאת עכ"ד. ובזה יובן מ"ש אשר החלות לנפול לפניו לא תוכל לו דכמעט הוי תרתי דסתרן דהם אומרים לא תוכל לו כאלו הוא בגדולתו אלא שגם מרדכי ישאר במעלתו ומאמר כי נפול תפול לפניו הוא כלה ונחרצה. אך בדרך האמור יומתק כי

בהיות' אוהביו והם חכמים הכניסו לא תוכל לו באמצע הדברים שלא להורידו עד עפר והגזימו כי נפול תפול כדי לבא בדברים אחר כך וליעצו להיות בחיים וגדולה מיתא."

פרק ז

פסוק ד

כי נמכרנו אני ועמי וגו'. ואלו לעבדים גו'. כי אין הצר שוה בנזק המלך שמעתי בשם הרב מהור"ר מרדכי אצבאן זלה"ה במשז"ל דאם כללות ישראל נמכרים לעבדים ולשפחות ימות הקונה ואם נמכרים להריג' ימות המוכר וז"ש אסתר אלו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי דהי' מת הקונה שהוא המן אבל עתה נמכרנו להריגה צר לי עליך שתמות כי אין הצר שוה בנזק המלך ולא איכפת ליה שתמות ודא עקא."

פסוק ו

ותאמר אסתר איש צר ואויב המן הרע הזה אפשר דהמן היה קנאי כמשז"ל והקנאי יש לו צרות הלב ואינו יכול לסבול ואמרו הטבעיים שגאה מחמת קנאה אין לה תקון וז"ש איש צר שהוא קנאי ורוחו ולבו קצר ואויב שמן הקנאה נעשה שונא ואין תקנה ומכבד זה הוא רע בטבע המן הרע הזה הכרת פניו ענתה בו לא כיחד מאותות השרטוטים שבפניו וזו הזה קרא נא לחכמי השרטוט ויאמרו. ועוד אפשר שכיונה אסתר לומר דרך אגב התנצלות על שזמנה אותו ולא תסבור שהי' מצד אהבת' אותו כי הוא איש צר לושתי וקטלה ואויב לי דאיקני בי ובעא לויקטלי ולכן גזר על ישראל שאני אהיה בכלל וזהו הרע שרוצה לכלות אומה שלימה הזה לכך הזמנתיו שיהא מצוי ולא ימרוד א"נ איש צר ואויב דנתלבש בו (הפ') כמשז"ל. המן גימט' מאדי"ם כמ"ש הרב מהר"ם שי"ף בסוף בספר. הרע הזה כ"כ הוא רשע עד שנעשה מקור הרע כך אפשר שכיונה אסתר ואפשר לרמוז צר ואויב ר"ת גי' המן עם הכולל והוא בגי' צו שהוא ע"ז המן ר"ת הדיוט מצורע נקלה צר ואויב המן הרע הזה ס"ת בנער' כי הוא נואף. א"נ ס"ת נבער' שיעץ עצה נבערה:

פסוק ח

והמן נופל על המטה. אמרו רז"ל בפ"ק דמגילה שבא מלאך והפילו עלי'. ויש לחקור שהמן לא כיון לזה ואיך בא מלאך והפילו עד לבא חמת המלך הגם לכבוש כו' והלא זה שקר ואיך המלאך עשה כן והפשוט בזה דאמרינן בעלמא הוא עשה שלא כהוגן אף אנו נעשה עמו שלא כהוגן ובהיות המן מחויב כמה רבבות מיתות על עונותיו ועונות אבותיו אין זה כלום כלפי תוקף עונותיו ומילתא זוטרתא לגבי'. ועוד שהמלאך לא אמר כלום רק הפילו ואחשורוש חשב כך ואיהו קמטעי נפשי' והי"ל לחשוב שמהפחד נפל.

אמנם מצאתי דאמרו ז"ל אמר לאוהביו שאם היה שואל מאסתר היא מתרצ' לו כמ"ש הרב מנות הלוי בפ' אף לא הביאה אסתר. וממילא נראה דבגוים מחשבה רעה מצרפ' למעשה לכן בא מלאך והפילו כדין ונימוס. ופני המן חפו. גי' של המן כמספר חפ"ו עם הכולל וזה רמז ופני המן חפו דנא' לשמו והנ' פנים של המן הוא דלם וד"ל דופי כמ"ש רש"י בפסחים דף נ"ז. וזה רמז ופני המן שהוא דלם לכן חפו:

פסוק ט

ויאמר המלך תלוהו עליו. כלו' גנאי הדבר לומר שרצה לכבוש המלכה ומש"ה תולין אותו אבל עתה יש לתלות שתלוהו מפני שהיה רוצה לתלות מי שדיבר טוב על המלך כן פי' הראשונים נ"ע:

פסוק י

ויתלו את המן על העץ וגו'. כ' רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל בפ' זה י"א תיבות וכן י"א תיבות בפ' כי יד על כס יה עכ"ל. ואפשר שהוא רמז על אותיות ו"ה שאין השם שלם כ"י וע"ז מלחמ' בעמלק ונתלה המן. ועוד אפשר לרמוז ויתלו את המן ר"ת אות על אלף מהכסא ו"ה מהשם שאין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה זכר עמלק ודוק. וחמת המלך שככה. אפשר לומר שכבר נודע מ"ש רז"ל שמשה רבינו התפלל על ישראל וביטל הגזר' ומה גם לפמ"ש רז"ל דגזירה זו בעבור מכירת יוסף ומשה רבינו יש בו בחינת יוסף וזה תועיל בצירוף למעלת משה רבינו וחמת המלך מלכו של עולם שככה שנמתקו ושככו הגבורות ורמז בתיבות שכך"ה גי' משה לומר בזכות משרע"ה:

פרק ח

פסוק ה

ותאמר אם על המלך טוב ואם מצאתי חן לפניו וגו'. יש להבין דאמאי הוצרכה אסתר המלכה לכל זה והרי נהרג המן ואביזרי' וכי מייתי חד מינייהו בטלה הגזרה כמ"ש פ"ק דמגילה וכמש"ל. ותו אמאי המתינה אסתר ע' יום לזה וכיוצא שאר הדקדוקים. ואני עני כתבתי בישוב החקירות האלה ויותר מהמה ועת' נאמר בסגנון אחר והוא במה שראיתי להרב מהר"י ביערות דבש ח"ב דף נ"ב שכתב וז"ל מה זה שהתמרמר אחשורוש מי הוא זה ואיזהו אשר מלאו לבו כו' וכי שכח אשר ציו' שני ימים קודם והעביר הטבעת ונתנו להמן אבל הוא כך לא עלה על לב אחשורוש ליתן ישראל להרוג' רק המן אמר ודתיהם שונות מכל עם ואת דתי המלך אינם עושים הרצון ע"י דתם אינם יכולים לקיים דת המלך כי מתנגדים זה לזה ולכך אם על המלך טוב יכתב לאבדם לדתי ישראל שאמר ודתיהם

שונות מכל עם ולגזור שמד שלא ינהגו בדתי ישראל ומצינו בדברי רז"ל פעמים רבות ל' אבוד' על שינוי וביטול הדת ונתרצה המלך לזה אבל המן הסב דברי אחשורוש לאבד אומה קדוש' ונתן דת להשמיד היהודים ולכך חרה אף המלך כי מעולם לא נתכוין להרוג היהודים והי' הנס כי אח"כ הואיל ודת המלך אין להשיב רק הוא ציוה לכתוב כי המן רימ' למלך אבל עכ"פ זה היה להתקיים לאבד הדת ח"ו והוא קיים הדת רק הפוך השמד' על העמלקים זהו הנס הגדול ולכך ליהודים היתה אורה זו תורה שנתן הקב"ה חן לקיים התורה מבלי לבטלו מכ"ל. ובהכי תנוח דעתינו בחקירות האמורות דאחר שנתלה המן למה הוצרכ' אסתר להעביר רעת המן והלא התבטלה הגזרה ועוד מה אמר אחשורוש הנה בית המן כו' ואתם כתבו וכו' כי כתב כו' אין להשיב והוי תרתן דסתרן ועוד אמאי המתינו עד חדש סיון אמנם כאן היו שתי גזרות מה שהבין אחשורוש בדעת המן לבטל דת היהודי' וע"ז נתרצה ועוד אחרת מה שאמר המן להורג'. וכשנתל' המן תיכף נתבטל' הגזרה שכ' המן בשם המלך להורגם אבל מה שדיבר אל המלך לאבד תורתם עדיין במקומ' ולכן המתינו עד חדש סיון שבו קבלנו התורה דזכות קבלת התורה שקבלנו אז ואשר מקבלין אותה עתה ברצון בביטול כל מודעי יהי' לעזר ולהועיל לבטל הגזר' וגם סיון עולה ריבוע אדני ואסתר מילוי אדני ותור' שבע"פ היא נגד שם אדני וכ"ז יגן להפר הגזרה. וע"ז באת אסתר בבכי ובתחנונים להעביר רעת המן להשיב את הספרים מחשבת המן אשר כ' לאבד היהודי'. הכונה מחשבת המן לאבד דתם שזהו שהסכמ' עליו וגם את אשר כי להרוג היהודים ונתנ' טעם לשתים זו כי איכה אוכל וראיתי ברעה שימצא את עמי לבטל דתם ואין רעה גדולה מזו. ואיככה אוכל וראיתי באבדן מולדתי כמ"ש המן להשמידם והשיב המלך הנה בית המן נתתי לאסתר לפרסם חיבתי לה ולעמה ואותו תלו על העץ וא"כ נבטלת גזרת המן להורגם ולכך נתלה. אבל עתה שאסתר רוצה לבטל גם זה א"כ הבו לכם עצה וכתבו כטוב בעיניכם אך יהיה באופן שכבוד המלך ישאר כי כ' אשר נכתב כו'. ומש"ה חשבו שהכתב הראשון היה לחיבת אסתר שיהרגו את כל חיל עם ומדינה הצרים את עמם של אסתר. והמן ברוע לבו ושנאתו למלך ולמלכה הפך הדבר שיהרגו היהודים ולכן חרה אפי ונתלה הוא ובניו ובזה מיושבים כמה חקירות. ונשלוח ספרים ע"י מרדכי ואסתר ביום כ"ג סיון דיום הששי בסיון קבלנו התורה ועוד טו"ב ימים שעתה קבלנו ברצון טוב הם כ"ג:

פסוק טו

והעיר שושן צהלה ושמחה. כפי מה שאמרנו אפשר לפרש והעיר שושן צהלה על הצלת ישראל ממית' ושמחה על קיום הדת ואשר קבלו' ברצון וז"ש ליהודי' היתה אורה זו תורה לשעבר ושמחה עתה שנגזר לבטל' וקבלוה ברצון:

פסוק טז

ליהודים היתה אורה ושמחה גו'. הא דנקט היתי' לשעבר לפי פשוטו אפשר במ"ש רז"ל דלישראל טרם מכה ציץ רפואי פרח וז"ש ליהודים היתה כבר קודם הגזרה אורה ושמחה דכבר הקב"ה ברוב רחמיו קודם הגזרה כבר הכין הרפואה. ואפשר לפי הפשט בכפל לשונות אלו במ"ש המפרשי' דספרד ואפריקא לא הוי תחת אחשורוש ומרבית העם מישראל היו בספרד ואפריקא וז"ש ליהודים היתה אורה בשושן שראו אור גדול עין בעין ושמחה בשאר מדינות מלכות אחשורוש דהיו מעותדים למות בגזרת המן ושמחו כל העם. וששון לישראל בשאר ערי הממלכה של ספרד ואפריקא דבמושב המלכים ידעו כל ענין המן בפרטות. ויקר הי"ל לישראל הנפוצים בערי הפרזי של ספרד ואפריקא שלא ידעו כל הענין בשלימות. ורמז כי ר"ת ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר גימט' דן וס"ת גימ' כפרה שהקב"ה דן אותם ובחסדו הי' לישראל כפרה. ועוד אפשר לדקדק תיבת היתה במ"ש הרב אלי' רבה סי' תרצ"ג משם ס' אמרכל דהי' סבור המן באדר הי' ג' ימי אפלה שמתו פושעי ישראל במצרים א"כ אוכל להם ולא חשב דכתיב ולכל בנ"י הי' אור במושבותם לכן גרם ליהודים היתה אורה עכ"ל. ובזה מדוקדק הכ' והעיר שושן צהלה ושמחה כי טעה המן שחשב שהם ימי אפלה לישראל כי ליהודים היתה אורה בזמן חשך מצרים וגם עתה אורה ושמחה ונקיט היתה אורה לרמוז לשעבר בזמן חשך מצרים כדאמרן שאלו כל כלים חשובים כמשז"ל ויקר כמ"ש קרי למאני' מכבדותיה גם עתה הי"ל לששון ויקר. והנה אורה ושמחה וששון ויקר הם ד' ומשתה וי"ט הם ו' כנגד אבל צום ובכי ומספד שק אפר כמ"ש הרב עיר וקדיש בספר הנחמד מנות הלוי דף קע"ה ע"ב משם רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל ואפשר דע"י שהי"ל מודעא על התורה הרומזת לאות ו' לכך הוצרכו להנהו שיהא אבל כו' וכשקבלו התורה שרומזת לאות ו' היא סימנא דחיי ופירשו ממות לחיים וזכו לאורה שמחה ששה משמותם על האבן:

פרק ט

פסוק א

ודתו להעשות ביום אשר שברו אויבי היהודים. ר"ת גימט' משה. להעשות ביום אשר ר"ת אבל. רמז כי המן הרשע בחר ביום י"ג אדר שהוא יום ז' לאבל מש"ר כי אז לא יהי' לכם זכות ומפרע מזליהו וזה רמז ר"ת וגימ' האמורות אבל משה טע' לביום אשר שברו. וטעו דאדרבא זכות מש"ר ותפלתו היו לנו לחומ' ולמחס'. ובזה ניחא דלכאור' תיבת ונהפוך הוא אשר יתירות. וגם תיבת המה. אכן ידוע כי הדרך הוא יפקוד ה' על צבא המרום כו'. והכא לא אפשר דשר עמלק הוא הפ'. וז"ש ביום אשר שברו כו' כי הוא אבל משה ונהפוך הוא דבשביל משה ניצולו ודין גרמא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם דייקא אף דהשר לא נפל:

פסוק ד

כי גדול מרדכי בבית המלך ושמעו הולך בכל המדינות כי האיש מרדכי הולך וגדול. אפשר דהכו' דיש מי שזכה לשם ובעצם אדם איננו גדול. אבל מרדכי באמת הוא גדול ושמעו לפי האמת הולך בכל המדינות והטעם כי האיש מרדכי איש צדיק וגדול ביראה ובדביקות בו ית':

פסוק ט

ואת ארידי. בס' מנחת שי מייתי פלוגתא אם מלא יוד או חסר וכ' דרבינו מאיר במרגליותיו כתבו מלא והרב מהר"ם פאפירש כ"ץ ז"ל בהגהותיו לפרי עץ החיים כ' דלפי משמעות הל' מוכח דארידי מלא יוד וכן קבל מרבו מהרי"ב:

פסוק טז

ושאר היהודים גו' חמשה ושבעים אלף. אפשר לרמוז כי חמשה ושבעים כמספר הדסה עם הכולל. גם יהודים גימ' חמשה ושבעים ואתרמי מספר זה לכבוד אסתר המלכה ולכבוד יהודי"ם:

פסוק כא

לקיים עליהם להיות עושים את יום י"ד ואת יום ט"ו. יש לרמוז על שם הכתוב כי י"ד על כס יה ורוב העולם קורים בי"ד על שם כ"י י"ד ושזה פי תלמיד הרשב"א והנה מציב לו י"ד גבי שאול דסבר דכבר קיים מצות תמחה זכר עמלק והרמז על כ"ס י"ה וטעם מה שתלו במוקפין מימות יהושע כדי שיהיה כבוד לירושלים ומלבד כמה טעמים שיש בדבר אפשר במשז"ל דעיקר מטרין גדולת המן עדי אובד הוא משום שביטל בנין בה"מ

ועונותיו ילכדנו ולכן שפרא מילתא לעשות זכרון לירושלים כי היתה אם כל הענין הזה. וירושלים אז תקרא כשושן דבזכות ירושלים שושן צהלה ושמחה. והרמז כי ירושלים רומז לשכינה והיא נקראת שושנה. ובעבור ירושלים הי' עיקר גדולתו להשפילו כמש"ל ולכן עשו זכר לא"י ותלו המוקפין מימות יהושע בפרט כי הי' תחילה לקוצרים קצ"ר רשעים קוצר רוח טועים ויחלוש את עמלק כו' כמ"ש בירושלמי לפי חבר לפי חרב כמ"ש רבינו מהרח"ו ז"ל:

פסוק כב

לעשות אותם ימי משתה ושמחה וגו'. הטעם הפשוט בזה מבואר נגלה כי כל ענין המן ואחשורוש ע"י משתה והנה ענין ושתי ואשר נגזר עליה במשתה היא היתה הכנה לגאולה דאלמלא אגרות הראשונות כו' ותחת הסרפד יעלה הדס ואעיקרא מתוך משתה מכרו השבטים את יוסף ועי"ז נגזרה גזרה והמלך והמן ישבו לשתות כמשז"ל במדרש רבה וזאת לפי שנהנו מסעודתו של אותו רשע וע"י משתה אסתר נתלה המן. ולזה קבעו לעשות בפורים ימי משתה וכ"ז גלוי וידוע ועוד בה כי הנחש פיתה לאדה"ר וחוה לאכול מעץ הדעת וע"ז נפל המן במשתה היין וכן כ' רבינו אלעזר מגרמיזא נחש גרם לאכול עץ אשכולות מרורות למו והמן נפל במשתה היין ולמ"ד חטה היה שרשי חטה בוקעים בארץ ן' אמה והמן נתלה על עץ ן' אמה עכ"ל וכבר נתבאר במ"א כי הנח' נתלבש בהמן ולקה ולמ"ד דגפן הי' א"ש טפי ולכן קבעו סעודה זכר לנקמת הנחש במשתה היין. וכבר ידוע שנהגו בפורים כמעט ברוב העולם במגדנות מיני מתיקה ויש טעם גדול לזה דהדר קבלו' לתורה הקדושה ונאמנים אמרים מתוקים מדבש. ובשבועות אוכלים חלב זכר לתורה ופורים דבש שנמשלה התורה לחלב ודבש גם דבש גימט' אשה לכבוד האשה רבה אסתר המלכ' גם מיני מתיקה גי' אסתר עם ד' אותיות והיינו דאמרו פ"ק דמגילה השתא אמר מרי אנא שדרי לי' חוליא כו':

איש לרעהו ומתנות לאביונים. ר"ת אלול. שם רמז להתעורר ליראה את ה' כשם שמתעורר בחדש אלול וכך רמז רבינו הק' היה עובר אחורי ביה"כ ושמע קול שופר או קול מגילה אגב אורחי' קמ"ל דשופר ומגילה כי הדדי נינהו ומי שיש לו מוח בקדקדו ישפוט בצדק כי בעבור שהגדיל ה' לעשות עמנו מאד להצילנו ממות לחיים אין ראוי לאבד ולהפר ירא' ולפרוק עול תורה ומצות ח"ו וגילו ברעדה כתיב ודי בזה למי שיש לו לב. הבט ימין וראה כי במקום גילה לעשות משתה ושמחה ומשלוח מנות. שם נאמר ומתנות לאביונים לקיים מצות צדקה ששקולה ככל המצות וכפרה כתובה בה בקדשים ומלבד כל מעלות הצדקה אפשר לומר דאמרו בתנא דבי אליהו אין אמת אלא

צדקה שנאמר אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף. והשתא דקבלנו התורה ברצון טוב והתורה נקראת אמת הפעם ילוה הצדקה שנקראת אמת להורותל כי קמה בזיהר"א תורת אמת והנחש שהוא שקר כמ"ש בתקונים דף מ"ט ע"א ובהגהת יד ימין נפל ונשבר ותשלך אמ"ת ארצה ותהי האמת נהדרת. וחזה הוית להרב מהר"י ביערת דבש השני' דף פ"א ע"ג שכתב על מ"ש רז"ל דאמר המן למרדכי אתי מלא קמצא דידך ודחי עשרת אלפים ככרי כסף דיש להבין מה ענין קומץ שהוא קרבן לה' לעשרת אלפים ככר שנתן לאחשורוש ואם יתן איש מתנה למלך ב"ו הירצ' לה' וכן אמרו גלוי וידוע שעתיד המן לשקול כו' לפיכך הקדים השקלים מה זו הקדימ' זה לשקלי קרבנות וזה למלך טפש ותו דלא מצינו הכתוב הלא אמר אחשורוש הכסף נתון לך אבל הענין כי אמר לו הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך ועל שניהם הוא אומר לעשות בעם ובכסף כטוב בעיניך ותכלית הטוב לחלקה לעניים וכבר א"ת ידעו מנבוכדנצר כי הצדקה מועילה מאד כמ"ש דניאל ע"ה וחטאך בצדקה פרוק וזה הי' טוב בעיני כל השרים לחלקם לעניים וכן עשה וחשב שהוא יותר מכל הקרבנות דכתיב נבחר לה' מזבח ולכך תמה דאיך מלא קמצא קרבן ידחה עשרת אלפים ככר כסף לעניים שהוא יותר מכל הקרבנות והשיב מרדכי כי הצדקה שלי דמה שקנה עבד קנה רבו וא"כ כל הבטחתו שיצליח הי' באשר פזר נתן לאביונים לכן בעת הזכרת הנס צריך מתנות לאביונים עכ"ל. וזה חידוש גדול ואין נראה כן מכתובים ומרז"ל ואם כנים הדברים אפשר לפרש מ"ש הכסף נתון לך דהל"ל הכסף יהי' לך כמש"ה מתנתך לך יהוין אלא שרצה אחשורוש לומר להמן שיתנם לצדקה ולכן אמר הכסף נתון יהיה נתון מתנת עניים ויהיה הזכות לך ואז והעם לעשות בו כטוב בעיניך. ועפ"ז יובן מדרש לקח טוב שהבאתי לעיל רוה"ק אומרת הכסף בגי' העץ נתון לך דלהיות מעשה הצדקה חשוב מאד הוצרך רוה"ק לומר הכסף העץ. וכבר נודע דכי כתיב המלך סתם להמן היא נראי' יתירה כמו שדייקו המפרשים אמנם המלך מ"ה הקב"ה אמר להן לאפוקי מרדכי העץ נתון לך והכסף אינו שלך דמה שקנה עבד קנה רבו אך העץ נתון לך ולא למרדכי ולפי האמור מצאנו טעם מחודש למתנות לאביונים וכמ"ש הרב הנז':

פסוק כג

מדינה ומדינה ועיר ועיר וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם. אפשר לומר בחקירה אחת שחקרנו בעניותנו בדרושים שערי ספרד ואפריקא לא היו תחת ממשלת אחשורוש כי לא מלך אלא על קכ"ז מדינות וא"כ התינח לישראל אשר היו במדינות מלכות אחשורוש הנה מה טוב לעשות ימי הפורי' כל ימי עולם כי

גזר עליהם המן להשמיד' אמנם ישראל שבערי ספרד ואפריקא אשר לא נגזר עליהם מי חייבם לעשות פורים ושם כתבנו ליישב כפי ענ"ד בכמה פנים ואתיא מכללא אחת היתה על פי הסוד דידועו דבכל מועדי ה' מתגלים אורות עליונים בפסח גדולי גדולים ובעצרת גולת הכותרת ובחג חסדי ה' וגם בפורים צ"ל שישנו באסת"ר וכן בכל שנה הם נגלים ובעבור זה קרי"ת מועדינ"ו ובפורים להציל ישראל נתגלית ההארה העליונה לתת לטו"ב לפני האלהים וכ' האר"י ז"ל שז"ס וזכרם ולא יסוף מזרעם. אמור מעתה מאחר דבפורים מתגלית תארה זו בשמים ממעל א"כ חייבים כל ישראל אף מי שלא הי' תחת ממשלת אחשורוש לעשות פורים ככל אחיו שנעשה להם הנס וז"ש והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור משפחה ומשפחה מדינה ומדינה עיר ועיר אף אותם המדינות ועיירות שלא היו במלכות אחשורוש חייבים לעשות פורים. ונתן טעם וימי הפורים כו' וזכרם לא יסוף מזרעם שהוא סוד הפורים כלומר דמגלית הארה רבה זו וכיון שכן כל ישראל חייבים:

פסוק כו

על כן קראו לימים האלה פורים גו'. לכאו' צריך טעם למה שקראום פורים כי אין בשם זה רמז הנס וההצלה. וענין הפור הוא סעיף קטן מהתחלת הגזיר'. אמנם אפשר דטעם הצלחתו הי' בעבור שני גורלות כי ישראל עם זו קנה הוא יתברך בגורל כדכתיב יצב גבולות עמים כו' כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו וארז"ל דישראל נפלו בגורל לו ית' והוא גורל א' לה' גם אר"י נפלה בגורלו ית' והמן בתוקף רשעו רצה לבטל שני גורלות לה' לאבד ישראל ושלא יבנה ביהמ"ק. וזהו פורים שני גורלות ישראל וארצם שנפלו שניהם בגורלו יתברך. והמן הרע חשב להפיל פור לבטל שני גורלות שנפלו בחלקו ית' וזהו סימ"ת עין להפיל גורל לשחת גורלו ית'. וזה עיקר הצלתנו להיותנו חבל נחלתו וזו הכנה לחזור לא"י ולבנות בהמ"ק וע"כ קראום פורים שנצלנו בעבור שאנחנו גורלנו וארצנו חבלו והוא טעם כעיקר להצלתנו. והפשוט הוא דקראוהו פורים על שם הפור של עמלק ושל המן שהם שנים וזהו פורים תרתי משמע וכן ראיתי שפירשו המפרשים ואני הדל מוסיף כי פורים בגימ' עמלק המן עם הכולל לרמוז גורל העתיד בימי המשיח ומה נעים גורלנו בב"א ואפשר לרמוז כי פורים אותיות פרימו לרמוז מש"ה פרימו מארץ תאבד והבן: (כז) קימו וקבלו היהודי' גו'. פ"ק דמגילה דף ז' גבי אסתר ברה"ק נאמרה אמרו כמה לימודים ושמואל אמר קיימו וקבלו קיימו למעלה מה שקבלו למטה אמר רבא לכלהו אית להו פרכא לבר מדשמואל דלית לי' פרכא והקשו התוס' דרבא עצמו אמר פ' ר' עקיבא קיימו מה שקבלו כבר והא אצטריך לדרשא אחריתי וי"ל תרתי שמע

מינ' כו' ע"ש ועדיין אינו מתיישב כל כך ואפ"ל דרך דרש במ"ש הר' סמיכת חכמים לדרכו וממנו נקח לפי דרכנו רק אומר בקצרה מאד הנצרך לדרכנו מדבריו ז"ל דהוא ז"ל פי' קבלו לשלוח מנות ומתנות דהיינו צדקה וג"ח וכתבו המקובלים דכשאדם מקבל למט' להשפיע לעניים מיד משפיעין עליו מלמעלה ומסייעין לו להחזיק ברכה במעש' ידיו וז"ש קיימו למעלה שפתחו להם שערי רחמים להשפיע להם גאולה ישועה וברכה מה שקבלו למטה צדקה וג"ח זהו תורף קיצור דברי הר' ז"ל ולפי מש"ל דהיו שתי גזרות א' מפורסמת להשמיד להרוג והשנית לאבד דתם. וכנגד המפורסמת להשמיד להרוג ולאבד ושללם לבוז קבלו מתנות לאביונים וכמ"ש מהראנ"ח ז"ל. וע"י מה שקבלו מתנות לאביונים צדקה וג"ח קיימו למעל' להשפיע ברכה וישועה ותנתק ותמוש גזרת ושללם לבוז. ועל גזרה האחרת מאבדן הדת קיימו מה שקבלו כבר התורה רק שיצאו לטעון שהי"ל מודעא ועתה קבלו' ברצון. ולפי האמור השתי דרשות נצרכות כל קבל השתי גזרות וא"ש דלשמואל לית לי' פרכא דהשתי דרשות מוכרחות ומכוונות כחדא שריין שתים כהלכתן:

פסוק כט

ותכתוב אסתר המלכה בת אביחיל. התי"ו גדולה וכ' רבינו מהר"ר אלעזר מגרמיזא ז"ל שיש כ"ב צדיקות במקרא ואסתר היא כ"ב ולכך התי"ו גדולה שהיא אות כ"ב מהאלף בית עכ"ד. ואפשר דעד עתה הי' להם מודעא על תורה שבע"פ כמ"ש בתנחומא ועתה הדר קבלוה ברצון לכן התי"ו של ותכתוב תיו גדולה לומר שקבלנו התורה שהיא בכ"ב אותיות דהגם שהמודע' היה על תורה שבע"פ מ"מ ממילא גם תור' שבכתב לא עלתה להם דאין מציאות לתורה שבכתב אם לא בתורה שבע"פ ועתה שקבלו תורה שבע"פ נמצא שקבלו גם תורה שבכתב לכן ותכתוב שהוא ל' כתב התי"ו גדולה רומז לתורה שבכתב דעתה היא גדולה עם תורה שבע"פ והכל תורה אחת ביחוד גמור ושלם. א"נ אפשר במ"ש בגמ' דאסתר סוף הנסים שנתנו ליכתב ולזה ותכתוב בהסיבה התי"ו גדולה לומר עד הנה כתיבת הנסים כמו תי"ו סוף אותיות. והטעם שבפורים היינו בגלות בח"ל בהסתר פנים ולא הי"ל בהמ"ק לכן גדול מאד נס פורים ונכתב בספר להיותנו בהסתר. וז"ש ותכתוב אסתר נכתב נס זה כי היינו בהסתר פנים בח"ל וזה רמז אסתר ע"ד שדרשו בגמ' ונעשה נס לפי שאומה ישראלית בת אביחיל בת אברהם אבינו ע"ה איש חיל ממלאכיו העצומים והרבים ממצותיו וצדקותיו ובזכות אברהם אבינו ע"ה ניצלנו כמ"ש לעיל:

פסוק לב

ונכתב בספר. פי' הרב מהר"י אדרבי במ"ש פ"ק דמגילה דשלחה אסתר לחכמים כתבוני לדורות כו'. עד שמצאו מקרא כתוב זאת מ"ש כאן ומשנה תורה זכרון המגילה וז"ש ונכתב בעבור תיבות בספר שכתוב בתורה:

פרק י

פסוק א

מס על הארץ ואיי הים. פי' רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל שקכ"ז מדינות אחשורוש היו מאה ביבשת וכ"ז בים וזה רמז מ"ס גימ' ק' על הארץ. ואיי גימ' כ"ז על הים:

פסוק ג

לכל זרעו. כתב רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל בשערי בינה והביאו הרב עיר וקדיש הרשב"א הלוי ז"ל דף ק"ח ע"א זה הספר מתחיל ויהי ומסיים זרעו גימ' מרדכי היהודי כמספר ויהי זרעו והוא גימ' שדי אמר הקב"ה די לצרתם. והמגילה הזו סוף הנסים שנתנו ליכתב ולכן נרמז זה בהתחלה. וסוף שאין לכתוב עוד וזהו די עכ"ד. ואפשר במ"ש הרב מהר"י ביערת דבש דהכל היו טועים באצטגנינות במזלות בטלמסאות ולכך הוצרך ה' לעשות נסים שלא כדרך טבע להודיעם כי הכל הבל. אך בימי מרדכי ואסתר קבלו התורה ברצון והכירו באחדותו ושאין בלתו לכן לא הוצרכו עוד נסים שלא כדרך הטבע והוא האריך הרבה וזהו קצור תורף דבריו ז"ל וזה רמז ויהי זרעו גימ' שדי שהוא משדד המערכו' לאפוקי חכמת האצטגנינות והכל ממנו יתברך ולכן חתם בזה שדי ורמוז ויהי זרעו להורות כי אנחנו זרע יעקב אשר בם בחר וכאב את בן ירצה ויאמר ה' ובחרת **בחיים**: